

André Danielsen

En drengs kølige hånd

- til Hans Jørgen Thomsen

Der er mennesker, som lærer os noget, og andre som siger os noget. Det er især de sidste, vi husker og skilles fra på den måde, Sartre fortæller han skiltes fra Camus: Samværet hører slet ikke op, man er blot sammen på en anden måde. Lektor ved Institut for Idéhistorie, Hans Jørgen Thomsen, var én af de sjældne, der i lykkelige stunder og med hele sin ufortyndede tilstedeværelse gjorde begge dele på én gang. Hans bortgang i januar markerer afslutningen på en epoke i universitetslivet.

I. '... mens bonden kører hjem med læs ...'

Af de tre helt store og afgørende forskelle, tilværelsen byder på under den vestlige himmel, er de to af dem til at leve med. *Mand og kvinde* mødes og markerer den første, også ifølge Gammelt Testamente. Ikke altid til evig fryd og gammen, men betydeligt mindre og frygtelig meget andet kan også gøre det. Synd og tilgivelse, stræben og hvile, konflikt og drama må der til. Blot de to før eller siden ved fælles og velsignet indsats tilføjer den anden store forskel imellem *barn og voksen* – så er det fint og ikke så lidt endda. Børn er det blevet til, og fremtiden er fulgt med. For de involverede parter gælder det for alvor, henviste som de er blevet til at fortsætte og få det hele til at fungere.

Livet sat i sin rene og skære omsorg for sig selv – i den *karlighed*, familens medlemmer forudsættes at have til fælles uden videre, hvis de skal have noget at orientere sig *med*; og i det *arbejde*, der må udføres og gøres til tema, formuleres og demonstreres som en opgave imellem de to generationer, hvis der skal

være noget at leve af og orientere sig i. Forfærdeligt meget mindre end denne fornemmelse for fællesskab kan så til gengæld heller ikke gøre det.

Samliv og *erhvervsliv*, hedder det med et moderne udtryk, og svinger de to i takt, kaldes det også *hverdag* – måske det bedste ord for, hvad der ubetinget ikke er til at komme uden om. De to store forskelle imellem mand og kvinde, barn og voksen er til at leve med som andet end tåleligt. Med en spids og mænende hentydning er de til *for* at leve med: Få gjort det, du så udmærket ved skal gøres, og elsk det præcis for at være det, der skal til. Så er der mere end rigeligt til et helt liv at tale om og gå op i, men omvendt heller ikke mere at sige om den sag. Gevinsten er 'søndagsstille ro imellem træ'r og tage/ en munter glæde ved at gro som var det sommerdage'.

II. *'The denial, the denial, the denial!'*

Og dog. Hvad nu, hvis det alligevel ikke er nok? Hvad sker der så? Hvad nu, hvis et eller andet, uvist af hvilken grund, går op i limningen og ro bliver til uro og søndage en pine? Hvad nu hvis alting forskydes, og kærlighed og arbejde bytter plads, skifter både form og indhold? Kan det tænkes? Er det muligt, at hverdag og omsorg for tilværelsen kan vendes på vrangen således, at kærlighed udmønter sig i arbejde, vendende sig fra det nære og umiddelbare for at knytte sig til et magert fixpunkt i det fjerne? Og er det omvendt sandsynligt, at der stilles krav til arbejdet om at vise evner for hensyn, åbenhed og omtanke?

Når først kærlighedens horisont strækker sig helt ud, stiller sig an, gør sig til over for sin egen virkelighed ved at spejle sig og forestille sig selv i en anden skikkelse, træt længe før solopgang ved tanken om al sit slidte møje, som et barn sørgeligt hurtigt bliver træt af sin lattermaskine – hvad så? Hvad sker der, når den vender sig mod sit eget virke i retningsløs trods, genkendende sig selv på gangen, irriteret ved alt, hvad den har vedtaget, ophidset af sine manerer, mistænsom over for alt, hvad den siger og ordene den vælger, klar over sine gedulgte svigt – så er alt gennemskuet i et hug. Ikke flygtigt som i en åbenbaring eller for en stund som i et mareridt, men i al evighed, dvs. som en frihed og som en byrde. Dét Hans Jørgen Thomsen kaldte *kontingens*.

Kommer det så vidt, at bondens solskinsgule læs en sommersondag, med livet og indsatsen det repræsenterer, fremmaner verdens ende i stedet for at markere dens begyndelse og forudsætning, så er det sket. Verden, som den kendes, er ikke længere en uforklarlig rigdom af facetter, der træder frem for en seende; på en næsten ubegribelig måde er det omvendt verden, som man kender den, der synker sammen, forvandles og bliver tilskuer til en anden verden af så uendeligt meget mere.

Når oprigtighedens alter bygges for at sammenligne den ene verden med den anden; når alderens hvidhårede position indtages med spørgsmålet: hvad er det så blevet til?; når et menneske forlanger af sig selv og andre at være *over* mennesket, en nøje afgrænset tid, fx 100 år, *forud* for sin egen tid, da sættes den tredje store *forskel imellem teoretiker og praktiker ifølge vestlig lov*. En forskel, man ifølge de fleste så udmærket kunne have *været foruden*.

Fejltagelser begås, og detaljer overses. Fx at den *Hinterwelt*, samtiden på den ene eller den anden måde nægtes og berøves som en illusion af det alt for skarpe blik, allerede er erstattet af en ny. Teoretikeren er ikke, hvad han giver sig ud for. Han gør præcis som barnet, der for første gang oplever forskellen imellem sine egne og vennernes forældre: han sætter parentes om den forvaltning af tilværelsens opgaver, han kender bedst og er vokset op med og blevet til i kraft af. Hvad han end siger, fortæller han den største historie af alle: Det er ikke nok med tiden at gøre det bedre end sine forældre og forvalte en smule anderledes og til det bedre; han ønsker ganske enkelt nogle andre forældre.

Hvad teoretikeren af uransagelige eller indlysende grunde har vanskeligt ved at realisere på sine egne vegne, det formulerer han på alles vegne. Denne ombytning er teoretikerens arv, hele hans problem og hans store styrke. Den er på én gang hans gave til verden og et udtryk for en tilbageholdenhed med hensyn til at give: det sjældne mod til at tale om retfærdighed, myndighed, kærlighed, kunst, erfaring som-sådan, altså uden at *give sig hen* til praksis. Når man siger, at han er for abstrakt, har det at gøre med måden, han henvender sig på. Han holder et spejl op for et helt samfund og samtlige af dets mekanismer: 'Her blandt os, i denne mangfoldigt moderne *by*, i hint hæderligt beskæftigede hus, blandt køretøjernes og fabrikernes støj og mens aviserne udråbes, rummelige blade fyldt til randen af tildragelser, overgår pludselig, hvem ved, al anstrengelse, al iver, al kraft af titanernes indtog i et umyndigt indre', lyder det i en triumferende tone *Om den unge digter* hos Rainer Maria Rilke, så vi ikke er i tvivl om, at med den teoretiske indstilling er det et enten-eller (kursiveringen i citatet er min).

III. 'Athenæere!'

Ungdom og digt skal der til for at sætte den tredje forskel, det forstås. Men hvordan mærkes det? Hvad betyder det? Hvordan kan det ses? Er det en forskel som de to andre, der er til at føle på og som melder sig i opgave og fællesskab, i arbejde og kærlighed? 'Intet andet end en drengs kølige hånd taler for det', svarer Rilke. 'Intet andet end et opadvendt blik der forskrækket trækkes tilbage; intet andet end manglende deltagelse hos dette unge menneske som

ikke taler med sine brødre og så snart det går an, rejser sig fra måltiderne, der alt for længe udstiller ham til familiens dom’.

Men hvori består *det titaniske* i en kølig *mangel* på deltagelse? I forhold til hverdagens tunge *majestæt*, som byder os at gøre og vide, hvad der skal til, fylder en teenager – forskrækket og uden appetit som alle andre teenagere – ikke stort. Magt og format får man vel kun ved at svare an på det, der melder sig umiddelbart som en opgave. Men indvendingen er frelst. Fra hverdagens synspunkt er alt derudad og ligetil at tage fat på. Beviset er, at praktikerens af natur hverken tager fejl eller gør offentligt brug af indrømmelser.

På kanten af verden måles formatet på de personlige omkostninger, siden på de historiske. Er praktikerens indsats majestætisk, kan teoretikerens kaldes *astronomisk*. De løfter på hver deres måde og af modsatte grunde. Teoretikerens – den titaniske umyndighed med sine ord uden hverken militær, politik eller økonomi til at bakke dem op, kort og godt: *magten uden magt* – har altid været knyttet til og stået i spændt forhold til hele den ’mangfoldigt moderne’ by: Kurt Cobain i Seattle, John Lennon i Liverpool, Roquentin i Le Havre, Kierkegaard i København, Kristus i Jerusalem – Sokrates i Athen. Der er himmelvid forskel på som Mads Skjern i Matador at ofre sig *for* en by og at ofre sig hovedkuls *til* en by. Det første er altid en halv størrelse og en halv sandhed. Stor økonomisk, kulturel eller politisk gevinst med følgende social sikkerhed og indflydelse beviser det glimrende. Hvis punk indgår i et samarbejde med Bent Fabricius Bjerre, er det tilladt at spørge. Men det er en anden sag.

IV. ’Umiddelbar, ligefrem Tale, raat for Leveren’

Teoretikerens manøvre er ikke nem, og hans univers heller ikke noget nemt sted at være, snarere et *overdrev*. Hans Jørgen Thomsen færdedes i det som en hjemmevant, og noterede sig hver en lys og mørk detalje som en fordømt; med en karakteristisk blanding af ubønhørlig optimisme og mangel på illusioner, der er til at genkende i Jean-Paul Sartres fænomenologi, tvang han det både udmarvende og frugtbare alternativ helt op i ansigtet på sine lyttere: Hvad bestiller jeg her i denne vanskelige position? Hvad stiller jeg op med disse historier? Er Roquentins stirren sig hen i en sten, han har fundet på stranden, et livsdueligt alternativ til som en Narcissos at spejle sig i en sø? Hvorfor overhovedet denne til kvalme overbelastning af sig selv med et krav om at give liv til det døde? Hvordan udholde at være en verden som alternativ til en verden?

Undervist af Hans Jørgen Thomsen tvinges jeg til at spørge, som jeg fik svar, og jeg har forsøgt at komme med et bud. Den tredje forskel sætter teo-

retikeren uden for eller i et anspændt forhold til kærlighed og arbejde med en indbygget trussel om isolation og forestilling om, at have både opfundet det og være dømt til det. Men stillingen som teoretiker er ikke nær så personlig, som den leves. Den har sin helt egen tradition og har fået sit nuværende navn af Max Weber. Når præsten i Martin A. Hansens 'Påskeklodden' tvivler ved kirken og dens handlinger, når angsten for, at det hele blot er slør og udvendigt teater – så er han ikke alene, men håndhæver en traditionel mistanke ved al praksis: 'Umiddelbar, ligefrem Tale, raat for Leveren? Mon ikke netop den unge Præst er den, der har tænkt mest og tiest på det. Saa radikal var han også engang, at han kun vilde det, ligefremt, raat for Leveren. Og så svarede Alteret ham: Saadan kan du være, men vil du være det ærligt og oprigtigt, saa maa du tage en Økse og hugge mig i Stumper og Stykker, for duer kun det, da er jeg bare en grotesk gammel Kasse. Saa maa Malerierne skrubes ud, det udskaarne Træværk smadres, Salmer og Melodier udryddes, og Huset jævnes med Jorden, saa staar du med den forfærdelig nøgne Jord under dig og den nøgne Himmel over dig. Og er det nok? Hvad mener I med Ordene? Det ligefremme og det umiddelbare sætter ingen Grænser for sig selv. Kun Fuldskaaben er helt umiddelbar, kun Vanviddet er helt ligefremt'.

Byggen op og stirren ned hører den vestlige kultur til og har siden Sokrates og Kristus været dens særkende og enorme drivkraft. Imens der tales om ironi og kontingens, breder den vestlige kultur sig som alletiders stærkeste og største fortælling. Vi vil ikke altid vide af det, og kristendommen lægger gerne gift ud for sine egne, radikale udbrydere.

Havde Hans Jørgen Thomsen kendt til denne dømoni, havde han måske været her endnu. Intet andet end en faders kølige hånd taler for det.